

به نام خداوند

جان و خرد

دانشگاه سبز

مجتمع علوم انسانی

دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

مدیریت صنعتی (تولید)

آسیب شناسی توقف فعالیت های صنعتی

مطالعه موردی صنایع واقع در شهرک های صنعتی استان یزد

طی برنامه سوم توسعه کشور (۸۳-۱۳۷۹)

استاد راهنما: دکتر محمدعلی فیض پور

استاد مشاور: دکتر سعید سعیددا

پژوهش و نگارش: میترا موبد

۱۳۸۶ / ۱۱ / ۲۸

تابستان ۱۳۸۶

۱۴۵۵۰

تقدیم به:

اولین آموزگاران زندگی—م،

پدر و مادر عزیز و فداکارم

همراهان همیشه‌ام در طول تحصیل،

خواهران و برادران صبورم

مشوق، یار و همراهم،

همسر مهربانم

اساتید و تمام کسانی که در این سال‌ها به من آموختند.

سپاس

در اینجا لازم است از تمام اساتید و دوستانی که در نگارش این پایان نامه مرا یاری داده‌اند تشکر و قدردانی نمایم. بی شک این کار بدون یاری و مساعدت عزیزان ذیل به ثمر نمی‌رسید. از یکایک این عزیزان سپاسگزارم و همیشه قدردان زحماتشان خواهم بود:

- آقای دکتر محمدعلی فیض پور، که راهنمایی‌های ارزشمندشان همواره شامل حال اینجانب بوده است.
  - آقای دکتر سعید سعید اردکانی که مشاوره‌های ارزنده ایشان بر غنای این پایان نامه افزود.
  - آقای مهندس رجب صدوق مدیرعامل شرکت شهرک‌های صنعتی استان یزد، خانم مهندس عذرا تدین، کارشناس آموزش و آقای مهندس محمدجواد فلاح کارشناس محترم خوشه‌های صنعتی این شرکت که در طول اجرای پروژه از کمک و راهنمایی‌هایشان استفاده نموده‌ام.
  - آقای مهندس سیروس حامی و سرکار خانم منصوره حیدری که همراه و مشوقم بوده‌اند و همواره مدیون محبت‌هایشان هستم.
  - آقای مهندس محمدحسین فنایی، مدیرعامل محترم شرکت الکتروکویر، جناب آقای مهندس عباس بختی مدیرعامل محترم شرکت یزد رزین، جناب آقای مهندس محمدحسین پاک‌سرشت کارشناس محترم اداره صنایع و معادن استان و جناب آقای مهندس جواد فلاح مدیرعامل محترم شرکت عمران شهرک صنعتی یزد که وقت گرانقدر خود را در اختیار بنده قرار دادند.
  - سرکار خانم نجوا زاهدی‌فر در شرکت عمران شهرک صنعتی یزد و سرکار خانم جعفری در شرکت شهرک‌های صنعتی استان که در هر شرایطی از همکاری دریغ نکردند.
  - آقایان نواب اعظم، علوی‌نسب، مهدی و جلال انتظاری و بویژه جناب آقای زارعشاهی کارشناسان محترم اداره صنایع و معادن استان که در شناسایی واحدهای صنعتی با اینجانب همکاری نموده‌اند.
- و مدیران محترم واحدهای صنعتی که با وجود تمام مشغله کاری خود با اینجانب همکاری نمودند و بدون همراهی آنان اجرای این تحقیق ممکن نبود:
- خانم‌ها ثریا پارسایان، الهه خالقیه و آقایان حمیدرضا بشارت، ابوتراب برزگر، جواد بناپور، محمدسعید جلادت، مهدی خلیلی، احسان ذاکر، هادی زارع، احمد زاهد پناه، محمد رضا سبز چمنی، بمانعلی سلطانی، شریعتی، رضا صادقی زاده، علی محمد لاله‌زاری، ابوالقاسم مصطرزاده، محمد رضا مندگاری و سید محمد میروکیلی.

در پایان مجدداً از خانواده صبور و فداکارم که در مدت تحصیل همواره بخشی از بار مسئولیت خود را بر دوش آنان نهاده‌ام، بویژه پدر، مادر و همسر مهربانم صمیمانه سپاسگزارم و امیدوارم که بتوانم قدردان محبت‌هایشان باشم.

مدیریت تحصیلات تکمیلی

صور تجلسه دفاعیه پایان نامه دانشجوی
دوره کارشناسی ارشد

شناسه: ب/ک/۳

جلسه دفاعیه پایان نامه تحصیلی آقای / خانم میترا موبد دانشجوی کارشناسی ارشد

رشته/ گرایش: مدیریت صنعتی / مدیریت صنعتی

تحت عنوان: آسیب شناسی توقف فعالیت های صنعتی (مطالعه موردی صنایع واقع در شهرک

های صنعتی استان یزد)

و تعداد واحد: ۴ در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۳ باحضور اعضای هیأت داوران (به شرح ذیل) تشکیل گردید.

پس از ارزیابی توسط هیأت داوران، پایان نامه با نمره: به عدد ..... به حروف

..... **فهرده** و درجه ..... عالی ..... مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء

نام و نام خانوادگی

عنوان

دکتر محمدعلی فیض پور

استاد / استادان راهنما:

دکتر سعید سعید

استاد / استادان مشاور

دکتر مهدی نواب پور

متخصص و صاحب نظر داخلی:

دکتر محمد صالح اولیاء

متخصص و صاحب نظر خارجی:

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه (ناظر)

نام و نام خانوادگی: دکتر محمد عابدی اردکانی

امضاء:

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	دبیاچه
۴	فصل اول - تعریف و تبیین موضوع
۵	۱-۱- مقدمه
۵	۲-۱- تعریف، تبیین و ویژگی‌های موضوع
۷	۳-۱- اهمیت و اهداف پژوهش
۹	۴-۱- پرسش‌ها و فرضیه‌ها
۱۰	۵-۱- تعاریف و اصطلاحات
۱۲	۶-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۳	فصل دوم - مروری بر مطالعات انجام شده
۱۴	۱-۲- مقدمه
۱۴	۲-۲- چرخه حیات بنگاه‌های اقتصادی
۱۸	۳-۲- اثرات توقف فعالیت بنگاه‌های اقتصادی
۲۰	۴-۲- عوامل مؤثر بر توقف فعالیت بنگاه‌های اقتصادی
۲۱	۱-۴-۲- اندازه بنگاه
۲۲	۲-۴-۲- سن بنگاه
۲۴	۳-۴-۲- ورود بنگاه‌های جدید به فعالیت‌های اقتصادی
۲۷	۴-۴-۲- مالکیت بنگاه
۲۸	۵-۴-۲- کارآیی و بهره‌وری
۲۹	۶-۴-۲- عوامل مدیریتی
۳۰	۷-۴-۲- کمک‌های دولت
۳۱	۵-۲- مطالعات توقف فعالیت بنگاه‌های اقتصادی در کشورهای مختلف جهان
۳۲	۱-۵-۲- کشورهای با توسعه انسانی بالا
۳۲	۱-۱-۵-۲- هلند
۳۶	۲-۱-۵-۲- کانادا
۳۷	۳-۲-۵-۲- لهستان
۳۹	۴-۱-۵-۲- استرالیا
۴۰	۵-۱-۵-۲- استونی

- ۴۰.....ایالات متحده آمریکا.....۶-۱-۵-۲
- ۴۲.....کشورهای با توسعه انسانی متوسط.....۲-۵-۲
- ۴۲.....کلمبیا.....۱-۲-۵-۲
- ۴۳.....چین.....۲-۲-۵-۲
- ۴۵.....غنا.....۳-۲-۵-۲
- ۴۶.....کشورهای با توسعه انسانی پایین.....۳-۵-۲
- ۴۷.....مطالعات انجام شده در ایران.....۶-۲
- ۵۱.....جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....۷-۲

۵۷..... فصل سوم - داده‌ها، نحوه جمع‌آوری آنها و روش پژوهش.....

- ۵۸..... ۱-۳ مقدمه.....
- ۵۹..... ۲-۳ - قسمت اول تحقیق.....
- ۵۹..... ۱-۲-۳ - جامعه آماری.....
- ۶۱..... ۲-۲-۳ - نمونه آماری مورد مطالعه.....
- ۶۳..... ۳-۲-۳ - روش جمع‌آوری داده‌ها.....
- ۶۴..... ۳-۳ - قسمت دوم تحقیق.....
- ۶۵..... ۱-۳-۳ - جامعه آماری.....
- ۶۶..... ۲-۳-۳ - نمونه آماری مورد مطالعه.....
- ۶۷..... ۳-۳-۳ - روش جمع‌آوری داده‌ها.....
- ۶۸..... ۴-۳-۳ - توصیف پرسشنامه‌های مورد استفاده.....
- ۷۲..... ۴-۳ - مشکلات اجرای تحقیق.....
- ۷۸..... ۵-۳ - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....

۸۰..... فصل چهارم - نتایج و تحلیل آنها.....

- ۸۱..... ۱-۴ مقدمه.....
- ۸۱..... ۲-۴ عوامل مؤثر بر توقف بنگاه‌های صنعتی استان یزد طی برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹).....
- ۸۲..... ۱-۲-۴ - متغیرها و توصیف ارتباط آنها با توقف بنگاه‌ها.....
- ۸۲..... ۱-۱-۲-۴ - اندازه بنگاه.....
- ۸۴..... ۲-۱-۲-۴ - سن بنگاه.....
- ۸۵..... ۳-۱-۲-۴ - سرمایه اولیه بنگاه.....
- ۸۷..... ۴-۱-۲-۴ - گروه صنعت موضوع فعالیت بنگاه.....
- ۸۹..... ۵-۱-۲-۴ - محل استقرار بنگاه.....
- ۹۱..... ۲-۲-۴ - مدل تبیین حیات و توقف بنگاه‌ها با استفاده از تکنیک Probit.....
- ۹۲..... ۱-۲-۲-۴ - بنگاه‌های به بهره‌برداری رسیده پس از سال ۱۳۷۳ (کلیه بنگاه‌ها).....

۹۴.....	۲-۲-۴-۲- بنگاه‌های با کمتر از ۱۰۰ نفر کارکن به بهره‌برداری رسیده پس از سال ۱۳۷۳.....
۹۶.....	۳-۲-۴-۲- بنگاه‌های با کمتر از ۵۰ نفر کارکن به بهره‌برداری رسیده پس از سال ۱۳۷۳.....
۹۷.....	۳-۲-۴- تحلیل و جمع‌بندی.....
۹۹.....	۳-۴- عوامل مؤثر بر توقف فعالیت بنگاه‌های صنعتی از دیدگاه مدیران آنها.....
۹۹.....	۱-۳-۴- توصیف نمونه مورد مطالعه.....
۱۰۳.....	۲-۳-۴- تجزیه و تحلیل یافته‌ها.....
۱۰۸.....	۳-۳-۴- مشکلات و نظرات مدیران بنگاه‌های متوقف.....
۱۱۱.....	۴-۳-۴- پیشنهادهای مدیران بنگاه‌های متوقف.....
۱۱۳.....	۴-۴- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....

۱۱۵..... فصل پنجم - نتایج و پیشنهادهای

۱۱۶.....	۱-۵- مقدمه.....
۱۱۶.....	۲-۵- مروری بر نتایج تحقیق.....
۱۲۰.....	۳-۵- پیشنهادهایی برای متولیان صنعت، مدیران و کارآفرینان.....
۱۲۱.....	۱-۳-۵- پیشنهادهایی برای متولیان صنعت.....
۱۲۳.....	۲-۳-۵- پیشنهادهایی برای مدیران بنگاه‌ها.....
۱۲۵.....	۳-۳-۵- پیشنهادهایی برای کارآفرینان.....
۱۲۶.....	۴-۵- پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده.....
۱۲۷.....	۵-۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....

۱۲۹..... فهرست منابع و مآخذ.....

فهرست جداول

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۳۰	جدول شماره ۱-۲- تفاوت نظر مالکان و اعتباردهندگان در زمینه دلیل شکست بنگاه
۵۲	جدول شماره ۲-۲- نتایج مطالعات توقف فعالیت بنگاه‌ها در کشورهای مختلف (جمع‌بندی تحقیقات بررسی شده در فصل ۲).۵۲
۶۰	جدول شماره ۱-۳- تعداد پروژه بهره‌برداری، اشتغال و سرمایه اولیه در گروه‌های مختلف صنعت استان یزد
۶۲	جدول شماره ۲-۳- بنگاه‌های وارد شده از سال ۱۳۷۳ به بعد بر حسب اندازه
۶۳	جدول شماره ۳-۳- بنگاه‌های با کمتر از ۵۰ و ۱۰۰ نفر کارکن به تفکیک کدهای دو رقمی ISIC
۶۶	جدول شماره ۴-۳- آمار بنگاه‌های متوقف طی سال‌های برنامه سوم جمع‌آوری شده از منابع متفاوت
۶۹	جدول شماره ۵-۳- عوامل اصلی، فرعی و پرسش‌های مرتبط با آنها در پرسشنامه عملکرد بنگاه‌های متوقف
۷۵	جدول شماره ۶-۳- درصد قراردادهای راکد در شهرک‌های صنعتی استان یزد
۷۷	جدول شماره ۷-۳- تعداد و نسبت مشکلات موجود در دسترسی به مدیران واحدهای متوقف
۸۲	جدول شماره ۱-۴- متغیرهای مورد مطالعه در بخش اول تحقیق
۸۳	جدول شماره ۲-۴- تفکیک بنگاه‌های فعال و غیر فعال استان یزد بر اساس تعداد کارکنان: اسفند ۱۳۸۳
۸۴	جدول شماره ۳-۴- آزمون استقلال اندازه و توقف بنگاه‌های صنعتی
۸۶	جدول شماره ۴-۴- شاخص ینهای تولید کننده بخش صنعت
۸۸	جدول شماره ۵-۴- تفکیک بنگاه‌های فعال و غیر فعال بر اساس گروه صنعت در پنج صنعت اول استان یزد
۸۸	جدول شماره ۶-۴- آزمون استقلال برای گروه صنعت و توقف بنگاه
۸۹	جدول شماره ۷-۴- محاسبه نرخ ورود بنگاه‌ها در گروه‌های صنعت مورد مطالعه در سال‌های برنامه
۹۰	جدول شماره ۸-۴- تفکیک بنگاه‌های فعال و غیر فعال بر اساس محل استقرار
۹۱	جدول شماره ۹-۴- آزمون استقلال برای ارتباط محل استقرار و توقف فعالیت بنگاه
۹۳	جدول شماره ۱۰-۴- متغیرهای تعدیل شده برای کلیه بنگاه‌ها به قیمت پایه سال ۱۳۷۶
۹۳	جدول شماره ۱۱-۴- نتایج آزمون پروبیت برای کلیه بنگاه‌های بهره‌برداری رسیده پس از سال ۱۳۷۳
۹۵	جدول شماره ۱۲-۴- متغیرهای تعدیل شده برای بنگاه‌های با کمتر از ۱۰۰ نفر کارکن به قیمت پایه سال ۱۳۷۶
۹۵	جدول شماره ۱۳-۴- نتایج آزمون پروبیت برای بنگاه‌های با کمتر از ۱۰۰ نفر کارکن
۹۶	جدول شماره ۱۴-۴- متغیرهای تعدیل شده برای بنگاه‌های با کمتر از ۵۰ نفر کارکن به قیمت پایه سال ۱۳۷۶
۹۷	جدول شماره ۱۵-۴- نتایج آزمون پروبیت برای بنگاه‌های با کمتر از ۵۰ نفر کارکن
۹۸	جدول شماره ۱۶-۴- تأثیر مورد انتظار و مشاهده شده از متغیرهای مدل بر حیات بنگاه‌ها
۱۰۴	جدول شماره ۱۷-۴- رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توقف از دید مدیران بنگاه‌های متوقف
۱۰۶	جدول شماره ۱۸-۴- میزان اهمیت عوامل اصلی و فرعی تأثیرگذار بر توقف بنگاه‌ها

فهرست نمودارها

<u>عنوان</u>	<u>صفحه</u>
نمودار شماره ۱-۱- مراحل عمر بنگاه از دید WHETTEN & CAMERON (۱۹۸۳).....	۱۵
نمودار شماره ۲-۱- مدل ADIZES درباره دوره حیات سازمان (۱۹۸۸).....	۱۷
نمودار شماره ۳-۱- سیر قهقرایی عملکرد بنگاه‌ها از نگاه WITZEL & JONSON (۱۹۸۹).....	۱۸
نمودار شماره ۱-۳- درخت سلسله مراتب تصمیم برای تعیین وزن مشکلات واحدهای صنعتی.....	۷۹
نمودار شماره ۱-۴- پراکندگی نمونه‌های مورد مطالعه در شهرستان‌های استان یزد.....	۱۰۰
نمودار شماره ۲-۴- پراکندگی گروه صنعت نمونه‌های مورد مطالعه.....	۱۰۰
نمودار شماره ۳-۴- میزان تحصیلات مدیران نمونه‌های مورد مطالعه.....	۱۰۱
نمودار شماره ۴-۴- هیستوگرام میزان رکود نمونه‌های مورد مطالعه (فاصله بین تأسیس و بهره‌برداری).....	۱۰۲
نمودار شماره ۵-۴- هیستوگرام سن نمونه‌های مورد مطالعه (فاصله بین بهره‌برداری و توقف).....	۱۰۲
نمودار شماره ۶-۴- هیستوگرام اندازه اولیه نمونه‌های مورد مطالعه (تعداد کارکنان در اولین سال فعالیت).....	۱۰۳
نمودار شماره ۷-۴- اولویت مشکلات بنگاه‌ها از دید مدیران بنگاه‌های متوقف (پرسش ۲ از بخش ۷ پرسشنامه).....	۱۰۸
نمودار شماره ۸-۴- میزان (درصد) رضایت مدیران بنگاه‌های متوقف از انواع تسهیلات دولتی.....	۱۰۹
نمودار شماره ۹-۴- میزان (درصد) اهمیت حمایت‌های مختلف از نگاه مدیران بنگاه‌های متوقف.....	۱۱۰

فهرست اشکال

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۱.....	شکل شماره ۱-۱- مدلی برای دسته‌بندی واژه‌های متفاوت در زمینه توقف فعالیت بنگاه‌ها.....
۲۲.....	شکل شماره ۱-۲- طبیعت رشد و پیری بنگاه‌ها.....
۲۳.....	شکل شماره ۲-۲- ارتباط میان سن، اندازه، رشد و مرگ بنگاه.....
۲۶.....	شکل شماره ۳-۲- تأثیر هزینه ورود بر احتمال ورود و خروج بنگاه‌ها.....
۵۱.....	شکل شماره ۴-۲- دسته‌بندی عوامل مؤثر بر شکست بنگاه‌ها.....
۷۴.....	شکل شماره ۱-۳- مشکل آماری سایت شرکت شهرک‌های صنعتی استان یزد.....

فهرست پیوست ها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۳۱.....	پیوست شماره یک: پرسشنامه نظرسنجی از مسئولین و مدیران موفق صنعت استان
۱۳۲.....	پیوست شماره دو: پرسشنامه نظرسنجی از مدیران بنگاه های متوقف استان

چکیده

اگر چه بررسی علل توقف بنگاه‌های صنعتی به عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل نابودی شغل از دیرباز مورد توجه مدیران، سیاستگذاران و محافل اقتصادی بوده است؛ با این وجود این مطالعات در کشور ما تا حدود زیادی مورد غفلت قرار گرفته است. شاید بتوان بخش عمده‌ای از این نقیصه را ناشی از عدم دسترسی به آمارهایی منظم و قابل اعتماد در طول زمان دانست. این پژوهش می‌کوشد با بررسی برخی از علل توقف بنگاه‌های صنعتی استان یزد طی برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹) و با توجه به آمار در دسترس، گام‌های اولیه را در این مسیر بردارد. به این منظور داده‌های مورد نیاز از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری و نتایج این پژوهش نیز در دو بخش ارائه گردیده است.

در بخش اول مطالعه، ارتباط ویژگی‌های بنگاه با احتمال توقف آن با استفاده از داده‌های اداره کل صنایع و معادن استان یزد و تکنیک رگرسیونی پروبیت بررسی شده است. نتایج این بخش نشان می‌دهد که سن، سرمایه اولیه و گروه صنعت موضوع فعالیت بنگاه با توقف آن رابطه معنی‌داری دارد، اما محل استقرار و اندازه بنگاه تأثیری در توقف آن ندارد.

در بخش دوم، نظرات مدیران بنگاه‌های صنعتی متوقف شده طی برنامه سوم توسعه با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری گردیده است. در این قسمت با استفاده از تکنیک AHP گروهی و محاسبه امتیاز موزون پرسشنامه‌ها، مشکلات و موانع بیرونی، مسائل بازار و مشتریان، مشکلات مالی، منابع انسانی، کیفیت محصول و عوامل مدیریتی به ترتیب به عنوان مشکلات بنگاه‌های صنعتی متوقف شناسایی شده‌اند.

در مجموع نتایج این پژوهش نشان دهنده اهمیت سال‌های اولیه ورود بنگاه‌ها در کاهش احتمال توقف آنها در آینده است. از آنجا که بر اساس نتایج این پژوهش، سرمایه اولیه بالاتر به تنهایی نتوانسته احتمال توقف بنگاه‌ها را کاهش دهد، در سیاست‌گذاری و تعیین راهکارها باید حمایت‌های غیرمالی چون کمک‌های اطلاعاتی، آموزشی و مشاوره‌ای برای افزایش توان مدیریتی بنگاه‌های نوپا در زمینه‌های مختلف مد نظر قرار گیرد. به علاوه نتایج نشان می‌دهد که زیرساخت‌های تأمین شده در شهرک‌های صنعتی، تأثیر مورد انتظار را در کاهش احتمال توقف بنگاه‌ها نداشته است.

دیباچه

بنگاه‌های اقتصادی همانند انسان‌ها متولد می‌شوند و پس از طی مراحل مختلفی در طول عمرشان به صورت‌های مختلفی می‌میرند. مرگ بنگاه‌ها موضوعی ناگزیر و حتمی است و نمی‌توان از آن فرار کرد، تنها می‌توان با روش‌هایی آن را به تأخیر انداخت. مسئله مهم برای مدیران و کارآفرینان نیز همین به تأخیر انداختن مرگ و در نتیجه طول عمر بیشتر بنگاه است. مطالعه در زمینه شکست و توقف فعالیت بنگاه‌ها و کمک در به تأخیر انداختن آن، نسبت به مطالعه و حمایت از ایجاد بنگاه‌های جدید هزینه‌های کمتری در بر خواهد داشت. به علاوه به این ترتیب، هزینه‌هایی که صرف ایجاد این واحدها شده است به هدر نخواهد رفت. مدیران، اقتصاددانان، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توجه روزافزونی به دلایل شکست بنگاه‌ها دارند؛ بویژه این پرسش که آیا شکست، نتیجه ویژگی‌های خاص یک بنگاه است یا مختص یک صنعت و یا نتیجه شرایط اقتصاد کلان؟ تحقیق در این زمینه برای افراد زیادی کاربرد خواهد داشت؛ به عنوان نمونه بانک‌ها و مؤسسات مالی برای اعطای وام و اعتبار، مسئولین و مدیران بخش‌های دولتی در جستجوی بهترین سیاست‌های حمایتی ممکن و مالکان و مدیران برای تشخیص استراتژی‌های ایمن و در نتیجه ادامه حیات کسب و کار خود به پاسخ این پرسش نیاز دارند (Baldwin et al., 2000). آگاهی درباره علل و عوامل توقف فعالیت بنگاه‌ها، می‌تواند یکی از راه‌های به تأخیر انداختن آن باشد.

با اینکه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، تحقیقات زیادی در زمینه شکست و توقف فعالیت بنگاه‌ها انجام گرفته اما متأسفانه این موضوع در کشور ما غریب مانده است. شاید یکی از دلایل عدم توجه به آن نیز اهمیت مسئله مقابل، یعنی کارآفرینی و نیاز کشور به آن در سال‌های اخیر بوده که باعث غافل ماندن از دلایل نابودی فرصت‌های ایجاد شده گردیده است. با شکست و توقف فعالیت بنگاه‌ها، تعادل عرضه و تقاضا به هم می‌خورد و شکاف به وجود آمده توسط کارآفرینان و بنگاه‌های جدید پر می‌شود. در ایران تاکنون حمایت از کارآفرینی و مطالعه و تحقیق در این زمینه تا حدودی انجام گرفته است. به این ترتیب کارآفرینی تشویق و شاید مدتی

پس از شروع کار، حمایت‌هایی نیز برای کارآفرینان فراهم شده است. اما هنگامی که کارآفرین مدتی در کار خود با موفقیت به پیش می‌رود، حمایت‌ها و مطالعات متوقف می‌شوند. به این ترتیب کارآفرین اطلاعاتی در مورد عواملی که می‌توانند باعث توقف فعالیت‌های او شوند دریافت نمی‌کند. شاید در یک نگاه اغراق آمیز بتوان اینگونه تصور کرد که در این مرحله، تحقیق و مطالعه متوجه رقبای کارآفرین و کسانی می‌شود که می‌توانند پس از شکست جای آن را پر کنند! اما باید توجه داشت که کمک به کارآفرینان قبلی برای ادامه فعالیت‌های خود، هزینه کمتری نسبت به راه‌اندازی بنگاهی جدید در بر دارد. در این صورت، از هزینه، زمان و منابعی که قبلاً صرف آموزش، تشویق و حمایت از کارآفرینان شده بود استفاده می‌شود. به علاوه باید توجه داشت که حفظ اشتغال افراد شاغل، به اندازه ایجاد اشتغال برای افراد بیکار در حل معضل بیکاری اهمیت دارد.

در این تحقیق عوامل مؤثر بر حیات بنگاه‌های تولیدی مستقر در شهرک‌های صنعتی استان یزد در فاصله سال‌های برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹) بررسی خواهند شد. بنگاه‌های تولیدی به این دلیل انتخاب شده‌اند که سهم بالایی از ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی کشور و استان، از صنعت تأمین می‌شود. دلیل انتخاب شهرک‌های صنعتی استان علاوه بر قرار داشتن حدود ۱۷/۵ درصد از واحدهای صنعتی استان در این مناطق، حمایت‌ها و امکانات موجود برای واحدهای مستقر در شهرک‌هاست. بر این اساس ساختار و فصل‌بندی پایان‌نامه به ترتیب زیر است:

فصل اول به تعریف تعریف و تبیین موضوع تحقیق پرداخته است. به این منظور پس از ارائه تصویری از توقف فعالیت بنگاه‌ها در کشورهای مختلف دنیا، اهمیت و اهداف پژوهش معرفی و تشریح شده‌اند. با توجه به شکاف اطلاعاتی موجود در کشور در این زمینه نیاز به چنین تحقیقاتی در کشور ما نیز به شدت احساس می‌شود، تشریح این موضوع و پرسش‌ها، فرضیه‌ها، واژگان و تعاریف مورد استفاده در پژوهش نیز در این فصل آورده شده است.

فصل دوم به مروری بر ادبیات تحقیق و مطالعات انجام شده در این زمینه اختصاص یافته است. ابتدا اثرات توقف فعالیت بنگاه‌های اقتصادی و پیامدهای مثبت و منفی آن معرفی و سپس برخی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر توقف فعالیت بنگاه‌های اقتصادی، دسته‌بندی و ارائه شده‌اند.

به منظور مطالعه تحقیقات انجام شده در کشورهای مختلف جهان، این کشورها بر اساس شاخص توسعه انسانی تقسیم‌بندی شده‌اند. مطالعات انجام شده در هر گروه از این کشورها به صورت جداگانه و بر اساس تاریخ ارائه شده‌اند. در پایان نیز مطالعات انجام گرفته در ایران مرور و مدلی کلی برای دسته‌بندی عوامل تأثیرگذار بر توقف ارائه شده است.

این تحقیق در دو قسمت مجزا انجام گرفته است. روش تحقیق، جامعه آماری، نمونه آماری و نحوه جمع‌آوری داده‌ها برای این دو قسمت در فصل سوم تشریح شده‌اند. در قسمت اول، ارتباط متغیرهای اندازه، سن، سرمایه اولیه، گروه صنعت و محل استقرار با احتمال توقف بنگاه با استفاده از آزمون‌های استقلال و مقایسه میانگین‌ها آزموده شده است. ارتباط مجموعه این متغیرها با توقف نیز به روش پروبیت مورد بررسی قرار گرفته است. در قسمت دوم با استفاده از پرسشنامه طراحی شده، نظرات مدیران بنگاه‌های صنعتی که طی برنامه سوم توسعه متوقف شده‌اند جمع‌آوری گردیده است. وزن‌دهی این پرسشنامه‌ها به روش AHP گروهی و با استفاده از نظرات مسئولین و مدیران موفق صنعت استان انجام گرفته است. پرسشنامه‌های مورد استفاده، روش امتیازدهی و جمع‌بندی آنها و مشکلات پیش روی محقق نیز در پایان همین فصل ارائه گردیده است.

در فصل چهارم یافته‌های تحقیق در دو قسمت جداگانه ارائه شده‌اند. در قسمت اول نتایج آزمون‌های استقلال، مقایسه میانگین‌ها و نتایج به دست آمده از تکنیک رگرسیونی پروبیت در کنار یکدیگر تحلیل شده‌اند. آزمون پروبیت برای سه دسته مختلف از بنگاه‌ها (کل بنگاه‌ها، بنگاه‌های با کمتر از ۱۰۰ نفر و با کمتر از ۵۰ نفر کارکن) انجام گرفته است. در قسمت دوم نیز پس از توصیف نمونه مورد مطالعه، عوامل مؤثر بر توقف از دید مدیران بنگاه‌ها دسته‌بندی و اولویت‌بندی شده‌اند. مشکلات، نظرات و پیشنهادات مدیران بنگاه‌های متوقف در پایان این فصل ارائه شده‌اند.

فصل پنجم به مرور و بررسی نتایج و پیشنهادات پرداخته است و پس از مرور و جمع‌بندی نتایج، راهکارهایی برای گروه‌های مختلف ذینفعان به صورت جداگانه پیشنهاد گردیده است. در پایان نیز پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده ارائه تا محققین علاقمند به موضوع باشند بتوانند از آنها استفاده نمایند.

فصل اول

تعريف و تبیین موضوع

اهمیت توقف فعالیت بنگاه‌ها بر کسی پوشیده نیست. اولین و مشخص‌ترین پیامد این مسئله، بیکاری گروهی از کارکنان بنگاه و بنگاه‌های وابسته به آن است. این موج بیکاری که به دلیل توقف فعالیت یک بنگاه ایجاد می‌شود، در مورد بنگاه‌های صنعتی مشخص‌تر است. با وجود بحران بیکاری در کشور و نیاز کارآفرینان و مدیران به دانستن عوامل توقف فعالیت‌های صنعتی، همچنان در این زمینه در کشور یک شکاف دانشی وجود دارد. این پایان‌نامه به شناسایی دلایل توقف فعالیت بنگاه‌های صنعتی با تأکید بر بنگاه‌های واقع در شهرک‌های صنعتی استان یزد طی برنامه سوم توسعه کشور (۸۳-۱۳۷۹) پرداخته است.

در این فصل، موضوع پایان‌نامه به تفصیل معرفی می‌شود. بدین منظور آمار توقف فعالیت بنگاه‌ها در برخی کشورها به عنوان نمونه بیان خواهد شد. پیامدهای منفی توقف فعالیت بنگاه‌ها و دلایل اهمیت موضوع برشمرده و پرسش‌ها و فرضیه‌های تحقیق معرفی می‌شوند. در پایان نیز پس از معرفی واژه‌های به کار رفته در مطالعات متفاوت در این موضوع، یک مدل کلی برای دسته‌بندی این واژه‌ها ارائه خواهد شد.

۲-۱ - تعریف، تبیین و ویژگی‌های موضوع

توقف فعالیت بنگاه‌های اقتصادی موضوعی جدید و خاص کشور ما نیست. در کانادا نیمی از بنگاه‌های تازه کار، قبل از سومین سال فعالیت، متوقف می‌شوند و از هر ۵ بنگاه تنها یکی می‌تواند یک دهه به فعالیت خود ادامه دهد. در این کشور حدوداً ۷۵ درصد از بنگاه‌ها بیش از شش سال فعالیت نمی‌کنند (Baldwin et al. 2000). در هلند ۷۰ درصد از بنگاه‌ها قبل از دهمین سال حیات خود، ورشکست می‌شوند و حداکثر ورشکستگی‌ها در سومین سال فعالیت رخ می‌دهد

(Schutjens, 2002). مطالعه بنگاه‌های استرالیا نشان داده است که در اولین سال فعالیت بطور متوسط حدود یک سوم بنگاه‌ها متوقف می‌شوند. سرعت توقف در سال‌های بعد کاهش می‌یابد، اما نرخ تجمعی توقف در سال سوم به ۶۲ درصد و در سال پنجم به ۷۴ درصد می‌رسد. به عبارت دیگر تنها حدود ۲۵ درصد از بنگاه‌ها می‌توانند بیش از پنج سال فعالیت کنند (Peacock, 2000). سایت "خانه کارآفرینان ایران" از اداره کسب و کارهای کوچک آمریکا نقل می‌نماید که بیش از ۵۰ درصد کسب و کارهای کوچک این کشور در سال‌های اول با شکست مواجه شده و ۹۰ درصد آنها در ۵ سال اول از بین می‌روند.^۱

توقف فعالیت‌های یک بنگاه علاوه بر ایجاد زیان و آثار منفی بر اعضای آن، واکنش‌های زنجیره‌ای ایجاد می‌کند که حیات واحدهای وابسته را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. این ارتباطات می‌تواند بیکاری مجموعه‌ای از افراد مرتبط با آن بنگاه را موجب شود. به دلیل وابستگی و تأثیر سلسله‌وار تعطیلی بنگاه‌ها بر یکدیگر، این مسئله خاص بنگاه تعطیل شده و کارکنان آن نیست بلکه فراتر و مربوط به کل جامعه است. علاوه بر مشکل بیکاری کارکنان، این مسئله برای صاحبان بنگاه، کارآفرینان و اقتصاد کشور نیز پیامدهای نامطلوبی در بر خواهد داشت که در فصل بعد به طور کامل‌تر بررسی خواهند شد. با این ترتیب مسئله اصلی این تحقیق، بررسی علل و تعیین عوامل مؤثر بر غیرفعال شدن واحدهای صنعتی مستقر در شهرک‌های صنعتی استان یزد طی دوره برنامه سوم توسعه کشور است. با اینکه این موضوع برای انواع مختلف بنگاه‌های اقتصادی کاربرد دارد؛ اما به دلیل گستردگی و نسبی بودن نتایج آن، در این پایان‌نامه مسئله را به صورت محدودتر بررسی نموده‌ایم.

از طرفی ارزش افزوده حاصل از صنعت بیشترین بخش (۱۴٪) از محصول ناخالص داخلی کشور را پس از معدن تشکیل می‌دهد.^۲ تعداد شاغلان این بخش پس از کشاورزی، شکار و

^۱ <http://www.karafariny.com>

آرزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی، ۱۳۸۱، مرکز آمار ایران